

V PRAZE 1925.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

Úvod.

Od té doby, co vydán byl první díl tohoto díla, uplynulo drahně let, než ukončen druhý jeho díl. Příčinou toho byly nemalé obtíže, jež byly způsobeny dlouhým sbíráním a snahou, aby bylo dílo co možná úplné, ale poznal jsem, že by k úplné dokonalosti bylo potřebí tolik let, že by na to ani můj věk nestačil; i obmezil jsem se tím, co bylo na ten čas možno.

K oddělení prvnímu a druhému měl jsem vše potřebné již sebráno před kolika lety, dokud jsem měl dosti síly, objížděti a pochoditi potřebná k tomu místa, také jsem vše, čeho na rozličných místech vytěženo, náležitě srovnal, tak že se při spisování těchto dvou oddělení nevyskytovaly obtíže a celou věc jsem měl takoruka vyloženou a připravenou. Při oddělení třetím vyskytují se výtěžky mých badání v Praze, ve Vídni, Třeboni a Jindřichově Hradci a to dosti úplné; je také mnoho ze zemského a městského archivu v Brně, úplně z knížecího arch. v Kroměříži, kapitulního v Olomouci, a kníž. Lichtenšteinského, ale k jakési takési úplnosti mělo se badati ještě v zemském arch. v Brně a po venkově na Moravě (něco z Olomouce a Jihlavy mám), k čemuž již z nejedné příčiny nemohlo dojíti. Nejméně úplnosti je při čtvrtém oddělení. Tam se měly přibírat rodiny dílem po r. 1527 přistěhované, dílem erbem a heslem skrze milost královskou obdařené (ale nikoliv těch, které nás škrtily). Prohlížel jsem sice ve Vídni velkou část k této věci se nesoucích a to ještě za doby, kdy byl neb. M. Kolář živ a já doufal, že sám vyplní tento úkol svého života; proto jsem si poznamenal, co jsem pokládal za důležité a potřebné a to snad více probráno, nežli pro mne bylo potřebí. Jak jest viděti, sebral jsem toho dosti, ale je toho proti tomu, co mělo býti, málo. Snad se podaří jednou doplniti to, čeho se na ten čas nedostává.

Ku konci oddělení druhého a třetího přidán jest *ukazovatel* k poznání erbův starousedlých rodin v Čechách a na Moravě. Protože je stará heraldika způsobu prostého, je tu hledání mnohem snazší, než při ukazovateli následujícím.

Ku konci oddělení čtvrtého přidán jest *druhý ukazovatel*, který má býti pomůckou, kdyby se měl erb neznámé rodiny určovati. Je samozřejmo, že to není úplný a povšechný prostředek k poznání, ale pomůže aspoň s jakousi jistotou pro starší erby a zejména domácích rodin, ovšem jestli k tomu budou také pomůcky vzaté z dějin neb listin; neb bez takové

pomůcky nesnadno hádati při nějakém znamení, které má 20—30 rodin. Prohledáváno k tomu, aby se rychle hledalo nejen po jednotlivých znameních, nýbrž i po dvojích a trojích znameních a tak, že ku př. je-li položeno, že je ruka s mečem, neb kyjem neb kladivem aneb čímkoliv, najde se nejen u ruky, nýbrž i u meče, kyje a kladiva. Proto radno při složitých erbech hledati především podle štítku uprostřed štítu se nacházejícího, poněvadž tu bývá prvotní erb radou a pak podle znamení vzácných neb nečasto se vyskytujících, tedy nikoliv začínati lvem a orlicí, jež často se vyskytují, hledání prodlužují a stěžují. Také netřeba hledati tam, kde je několik znamení, podle toho, jak je štít rozdělen, nýbrž podle toho, jaká znamení se na něm vyskytují.

Připomenutí.

V Heraldice započaté l. 1902 pokračováno sice po všechna pominulá léta, avšak žádoucího konce nedoděláno. Příčina toho spočívá ve věci samé, jejíž obtíž jest každému, kdo si jen trochu omočil, na snadě, také i v tom, že jsem měl péči o to, aby věc byla dobrá a spravedlivá, neb dnes poberouc vše, co mají Král, Meraviglia, Kadich a Blažek, bylo by snadno udělati velkou heraldickou sbírku. Ale přesvědčil jsem se nejednou, že šlechta ani dobře neznala svého erbu a malíři malovali, jak se jim zdálo býti nejhezčím. Konečně se zdržela věc tím, že jsem nedostal z knihovny našeho Musea odpovědi, když jsem žádal jako člen 1918, 2. srpna za zapůjčení 3 heraldických děl a nedostal odpovědi přes stížnost ústní v kanceláři musejní. Že mi konečně dotčená díla půjčena, děkuji jedině tomu, že se Č. Akademie (tuším p. Dr. Niedrle) o to přičinila.

Dbal jsem o dvě věci. Předně o to, aby bylo *zprávně* a *pravdivě* vyličeño ze zřidel pravdivých a uvarováno chyb. Kde to nešlo, připomenuty nesrovnalosti, neb nebylo možné vystříci se omylův a najíti všude pravdu. Pomáhala mi při tom moje dobrá paměť a zkušenost získaná dlouholetým díváním, neméně vpravování do starých zvyklostí heraldických. Za druhé pudila mne snaha, vypsati erby všech domácích rodin, aby bylo dobrou pomůckou při budoucím badání; i pojal jsem do toho i přistěhovalé rodiny, protože nejedna z nich přizpůsobila se našemu cítění a myšlení a splynula s námi, kromě jen svého příjmení. Kruté Brédy, vrahy Buttlera, Gordona a jiné schválně vynechávám, kdo by si to přál věděti, najde to v heraldických sbírkách.

Vzácnou pomůckou byla mi Jakubičkova sbírka. Jakubičku pamatuji jako adjunkta u okresního soudu v Mladé Vožici. Nepřivedl to v soudní službě výše, než za adjunkta, ale byl to muž spravedlivý, jenž z neznámých mi, ale dobrých pamětí sebral množství genealogií (zprávných a nezprávných, jak je právě našel) a erby, jež si psal na osmerkách klíženého papíru (konceptního) snad zase Bůh ví z jakých sbírek, ale opis psal s velkou bedlivostí.

Heraldická kniha Meravigliova by byla výbornou pomůckou, kdyby byla založena na pravých a nepokrytých předlohách. Co je tam dobrého, vzato bezpochyby ze starých erbovníkův a vývodův, ale z těchto se tam vloudily také nepravé kusy, čehož vinu mají staří skladatelé. Kromě toho scházela Meravigliovi znalost řeči a starých pamětí (obyčejnou češtinou

bydle v Strakonících uměl mluvit). Lepší v té příčině jest Blažek, jehož jsem sám viděl ve Vratislavi bedlivě pracovati.

Králova Heraldika mohla by býti dobrou pomůckou, kdyby bylo hodno Královi ve všem věřiti. Král byl muž nadaný, ale lehké krve; jsa zaměstnán u zemského výboru, mohl si získati snadno příležitost viděti staré a dobré sbírky; zrak měl dobrý, ruku dovednou, ale přes obtíže vynášel se s lehkostí, jako pták.

O mnohých jeho věcech přesvědčil jsem se, že jsou věrně nápodobený z dobrých předloh, u jiných odchylných. Domníval jsem se, že jej klamala předloha tak, jako každého, kdo jí nedovedl opravit. Ale když nacházím na str. 359 Lešetické z Lešehradu a dovidám se odjinud, že tak byl nobilitován 1889, 10. května Josef L., hejtman, rodilý z Netolic, pojalo mě podezření, jestli tam nejsou také erby jiné moderní šlechty Rakouské.

Co se týče *terminologie*, nedržel jsem se té terminologie, která se nachází v německých spisech. U nich totiž jest provedeno, že je popis krátký, ale mně se zdá, že v heraldice nejde o krátkost, nýbrž o to, aby byl popis zevrubný a zřetelný. Stručný popis je dobrý, protože se vynechávají zbytečná slova, ale krátký popis, neřekne-li se dostatečně co jest, není k ničemu. Poznal jsem dobře praksi, jak byla v naší dvorské kanceláři a přispůbil jsem si ji tak, aby byla i stručná bez ujmy zřetelnosti, protože jsem poznal, že nynější způsob zkracovati je na ujmu zvůčnosti a lahodnosti řeči.

Tak na příklad mluvím stručně o štítu polovičném jen, že je polovičný. Je-li tak na příč nebo na zděl, pozná čtenář ihned, čte-li o vrchním neb pravém poli, z čehož také usoudí, jak jde čára, jestli na zděl neb na příč; jen dělí-li čára pošíkem, je tak poznamenáno. Je-li někde pokosem (t. j. na druhou stranu) je podlé staré heraldiky zbytečno, poněvadž měnice pečeti, rádi zaváděli nějaký nový rozdíl.

Jsou pak v naší staré a české heraldice věci, které se musejí zachovávat, má-li býti českou. Tak na př. orel má vždy dvě hlavy a orlice jednu a to se rozumí bez říkání. Růže je vždy o pěti listech a proto se tak neznamenává, jen je-li více listův, nežli pět, je třeba to poznamenati. Tak se i patří psáti o hvězdě, která má obyčejně 6 špic, ale někdy se maluje o 8 špicích. Zvíře divoké obyčejně se maluje tak, že má ústa rozzavena (t. j. divoce otevřena, týž kořen jako zívati), jazyk červený vypláznutý, tak že by nebylo třeba to poznamenávat, ale přece se druhdy poznamenává.

Naše stará heraldická mluva vyznačuje se někdy něžností. Zvíře má buď ústa nebo pysk. Lev, vlk, pes mají ústa, labuť, husa mají pysk, orel a sup též ústa. Všechna zvířata mají hrdlo a žádné z nich krk. Já se níže také toho držím.

Zkratky.

Zkratka H. znamená dílo Hraďy a zámky, mnou sepsané.

Zkratka MKB znamená díla, která sepsali Meraviglia Kadich a Blažek.

I. ODDĚLENÍ.

Rodové veleí a rozšíření.

a) Obsah článkův, jak jdou za sebou.

1. růže	22. lev na hradbě	43. hříč
2. ostrva	23. cimbuí	44. medvěd
3. lvíce	24. jelení rohy	45. pluh
4. sviní hlava	25. poloutrojčáří	46. pinta
5. orlice	26. jelení roh	47. korbel
6. zavin. střela	27. polovičná orlice	48. klíče
7. poloutrojčí	28. byčí hlava	49. kůl
8. lekna	29. beran	50. polovičný štít Dobro- hostů
9. hrabě	30. poloupruh	51. svěřček neb N
10. střela	31. supí hlava	52. dvě ryby.
11. pruhy pošikem	32. kolo	53. pruh pošikem
12. pruhy vrchem	33. bojovník	54. šachovnice
13. hvězda	34. kohout	55. trojpeří
14. labuť	35. kůň	56. lilie
15. trojlist	36. husí hrdlo	57. pruh s koulí
16. čtyři střely	37. bradatice	58. měsíc
17. zubří hlava	38. lidská hlava	59. tři nohy
18. beraní rohy	39. mnich	60. kotouč
19. křídlo	40. meče	
20. hřeben	41. rys	
21. lev na hůrkách	42. holubice	

b) Též články v abecedním pořádku.

Beran 29	Klíče 48	lvíce 3
beraní rohy 18	kohout 34	Meče 40
bojovník 33	kolo 32	medvěd 44
bradatice 37	korbel 47	měsíc 58
byčí hlava 28	kotouč 60	mnich 39
Cimbuí 23	koule s pruhem 57	muž v. bojovník
Hlava 4, 17, 28, 31, 38	křídlo 19	Nohy tři 59
holubice 42	kůl 49	orlice 5, 27
hrabě 9	kůň 35	ostrva 2
hřeben 20	Labuť 14	pinta 46
hříč 43	lekna 8	pluh 45
husí hrdla 36	lidská hlava 38	poloupruh 30
hvězda 13	lilie 56	poloutrojčáří 25
Jelení rohy 24	lev 3, 21, 22	poloutrojčí 7

polovična orlice 27	rys 41	sviní hlava 4
polovičný štít Dobr. 50	Střela 10	šachovnice 54
pruhy 11, 12, 53, 57	Střela zavínutá 6	štít polovičný 50
Rohy 18, 24	čtyři střely 16	Trojlist 15
růže 1	supí hlava 31	trojpeří 55
ryby 52	svěříček (N) 51	Zubří hlava 17

1. Růže.

Letopisci 14. st. jmenovali mocné rodiny podle jejich erbu. Proto ku př. se čte v kronice Boleslavské k r. 1109: „Od toho boje Róže vzhóru pojíde, leň mně mluviti, kak ten rod vznide.“ (Font. rer. Boh. III, 120.)

Erbovní znamení někdy prvního rodu v Čechách byl květ růže, šípku (*rosa canina*) rozličných barev. Nedůvodně byla domněnka vyslovena, že to květ vodní růže (*nuphar luteum*), neb na pečeti Voka z Krumlova I. 1283 v archivu Drkolenském spatřují se při růži větev a dva lístečky šípkové. (Obrazy růží H. III, 58 a tab.)

Přední větev tohoto rodu byli páni z *Rožemberka*, jichž prvotní erb *červená růže na stříbrném štítě* spatřuje se na paláci Piseckého hradu a popisuje se v staré básni takto:

„Tu črvená róže ktvieše majíc rubínovo stkvěnie. Jádru jejie podlé chtěnie z arabského zlata bieše.“

V Richenthalově popisu Kostnického sněmu spatřují se u ní též zelené lupínky kalíšku, což se nezřídka i na pečetech shledává.

V rukopise č. 9327 c. k. soukr. knihovny našel Kolář vyobrazení erbu Rožmberského takové: červ. růže na bílém, korunovaná helma a na ní bílé křídlo s červ. růží.

Rozhojněný erb totiž štít červ. pruhem na příč rozdělený, v horní polovici starý erb a v dolní 3 červ. a 3 stříbr. pruhy pokosem neb pošikem, nad korunovanou helmou růže a to vše držero dvěma medvědy, nosili teprve poslední dva Vilém († 1592) a Petr Vok († 1611). Pan Vilém totiž se dal klamati od Ursinův, jako by rod Rožmberský byl s nimi stejného původu a štít svůj změnil beze všeho král. nadání jako věc samozřejmou. Majestátem císaře Matyáše (1614, 24. Febr.) pojat byl prvotní erb rodu Rožmberského na štít Švamberský.

Na pečetech mají první páni z Rožemberka buď štít s růží (1257 a t. d. Vok, 1274 Jindřich) a ještě častěji nad ním helmici s růží. Jindřich (1291—1309) a Petr (1313—1322) mají nad helmem dvě růže, Petr 1341—1347 jednu a tak i potomci jeho.

Odchylky nejsou časté. Jan z Rožemberka má na své pečeti (1357—1389) štít křížem rozdělený, v 1. a 4. poli má jakési ploty (tři tyčky proutím opletené), v 2. a 3. růži. Zajímavé jest, že podobné znamení je dvakrát na pečeti Vítka z Hradce (1255). S neb. Kolářem jsme nejednali o té

věci mluvíváli, ale žádný z nás ani domněnku, proč tak bylo, nedovedl vymyslet.

Oblíbená písmena Ω , okolo růže vyskytují se u Petra (1354, čtyřikrát okolo růže a vždy pod korunou), u téhož Petra v l. 1356—1384 (pět M okolo růže) a u druhého Petra (1399—1403, také pětkrát). Do výkladů se nepouštíme.

Jošt z Rožemberka jsa nejv. převorem řádu sv. Jana míval štít křížem rozdělený, růži v 2. a 3. poli, v 1. poli obyčejný a ve 4. maltézský kříž.

Pečeti pánův jsou od dobrých mistrů ryty a vyznamenávají se heraldickou elegancí a uměleckým bohatým ozdobením. (Obrazy pečeti H. III, tab. mincí, H. III, 23 a tab. erbu H. III, 48. Viz i H. VII, 100.)

Páni z Hradce z počátku a obyčejně nosili *zlatou růži na modrém štítě*. Tak ji má Aula Caroli (s červeným puntíkem v jádře), tak se popisuje v staré pověsti o rozdávání růží (nejstaršímu Jindřichovi dal zlatou růži v modrém poli), tak se i spatřuje v erbích několika měst. Ale Hradečtí páni nepřestávali na tomto erbu, nýbrž často si přidávali štíty a znamení. Již Vítek z Hradce (1255) vyobrazen jsa na pečeti, an štít drží, má po obou stranách hlavy jakási znamení na způsob plotů.

Na pečeti Oldřicha z Hradce (1267) jsou dva štíty s růžemi, nad oběma jedna helmice a po stranách koule s vějířovitou ozdobou. Oldřich z Hradce v l. 1292—1300 má také podobnou pečeť a tedy také dva štíty, ale jen na jednom růži a na druhém kotvici (má býti zlatá v modrém) a dotčené již klenoty ozdobené peřím. Z větší části pak mívali Hradečtí páni růži na štítě a nad helmou, ale jsou také odchylky a přídavky.

Jindřich mladší z Hradce (1382) má štít křížem rozdělený, v 1. a 4. poli růže a ostatní prázdné; nad štítem jest Ω pod korunou, které se i samotné na starých svornících v Jindřichově Hradci spatřuje. Jan z Hradce (1384—1385) má úplný erb na pečeti a podlé něho na levé straně Ω pod korunou. Totéž znamení má r. 1385 Oldřich po obou stranách.

Heřman z Hradce (1384—1388) byl první, který růži ze štítu vyvrhl a jen na helmici ponechal. Štít jeho je na příč rozdělený, vrchní třetina zlatá, spodní dvě třetiny červené. Tak se to i spatřuje na jiných jeho pečetěch z l. 1384—1391, též na pečetěch Jana z Hradce (1384—1414), Menharta z Hradce (1414, nikoliv 1424, a zase 1428—1441) Oldřich z Hradce volil si také týž erb a přidal si k němu Ω pod korunou (1395—1411). Tím znenáhla z neznámých nám zřidel sbírány částice pro pozdější erb pánův Hradeckých. Již Jindřich mistr Strakonický je l. 1402 na štítě křížem rozděleném sebral. Do 1. pole dal kříž svého řádu, do druhého růži, do 3. kotvici a do 4. vrchní pruh. Týž pán ale volil si v l. 1404—1414 povrchní pole za štít, ale do spodního pole dal kříž (tuším tedy zlatý neb stříbrný v červeném) a růži dal za klenot. (Pečeti v archivu velkého převorství a v Jind. Hradci.) Pan Jindřich z Hradce pečetoval jen štítem a růží, ale asi l. 1491 dal si na pečeť tento erb: Štít křížem rozdělený, v 1. poli

růže, v 2. vrchní pruh, v 3. kotvice, ve čtvrtém Ω pod korunou; za klenot si dal dvě křídla a mezi ně věnec. Byla to takřka jeho velká pečet, s níž pečetil do smrti.

Adam z Hradce v mladších letech (1516, 1521) míval prostou růži, ale od r. 1524 měl týž erb jako jeho otec s tím toliko rozdílem, že měl kotvici (nikoliv vyzdvíženou, nýbrž spuštěnou) ve 4. poli a Ω v 3.). Podobný erb se ustálil za syna jeho a vnuka a pravnuka a často se spatřuje v zámku Hradeckém. Když erb týž na rod Slavatovský přešel (majestát 1616, 9. Novb.) popisuje se takto: Čtyři rovné pole příčkou i na dél linií zlatou rozdělené, mezi nimižto uprostřed štítek malý, lazurový a v něm zlatá růže o 5 listech, v tom pak dolejším pod týmž štítkem po straně pravé lazurovém poli lilium žluté neb zlaté duplované, vzhůru vyzdvížené a nad ním koruna zlatá královská (prvotní Ω s korunou) a v druhém po straně levé též lazurovém poli kotev zlata a v třetím hořejším po straně pravé lazurovém věnec zelený bobkový a v čtvrtém po straně levé dva díly, vrchní zlaté a spodní červené barvy. Klenotem byla dvě křídla modrá, na nichž byla srdíčka. (Arch. Hradecký. Obrazy pečeti H. IV tab.)

Páni z *Landšteina* od prvotního erbu *stříbrné růže na červeném štítě* nikdy se neodchylovali. Tak jej připomíná Aula Caroli, na paláci Píseckého hradu má jej pan z Lanšteina (Mikuláš z Lanšteina má tam bílou růži na žlutém štítě, ale barvy jsou vybledlé). Ne všichni z této rodiny pocházející psali se z Landšteina, ale patřili k nim ok. l. 1240 Vítek z *Klokot*, ok. 1250 Pelhřim a Ojír ze *Třeboně*, l. 1265 Vítek ze *Skalice*, 1279—1300 Ojír z *Lomnice* odjinud ze *Svin*, 1291—1302 Smil z *Nového hradu*, 1293—1300 páni ze *Třeboně*, 1339 Lidmila ze *Svin* a Jaroslav z *Borovan*, 1366—1414 páni ze *Želče*, 1372—1417 (obr. pečeti H. VII tab.) páni z *Borotína* v Čechách, a 1432 a t. d. páni z *Moravan* na Moravě. Ti všichni nosili růži na štítě, ale jestli se v barvách lišili, nevíme. Jisto jest a vývody lze doložit, že všichni byli z pošlosti Landšteinské. (Obrazy pečeti H. IV. tab.)

Páni z *Krumlova* podle svědectví Beneše kronikáře měli růži zelené barvy. Jest to taková vzácnost pro onu dobu, že ji neradi věříme. Na svých pečetech a štítech na nich vyobrazených dopouštěli velikou rozmanitost Vítek z Krumlova (1259—1277), Vok (1283 z Krumlova, 1290 z *Frydlantu* odjinud ze *Strunkovic*) měli na štítě lva vzpjatého an hlavu obrací k pozorovateli a růži jen ve vrchním koutě. (Obraz H III, 49 a VII tab.) Slavný Zaviše z *Falkenšteina*, jenž se tak nazýval po hradě, z něhož matka jeho pocházela, a jehož bratří psali se ze *Skalice* (u Sepekova) a *Ledenic*, l. 1272 měl na štítě sokola na vršku stromu sedícího a jen v hořejším levém koutě růži, v l. 1284 a 1286 měl růži i na štítě i nad železným kloboukem, avšak klénot ozdoben jest pěti bohatými kytami. (Obraz pečeti III, 12.) Týž erb má i bratr jeho Vítek 1284—1290 (Originaly ve Vídni, Mnichově, Krumlově a Vyšním brodě).

Sezimové z Ústí a páni *ze Stráže* měli jeden erb totiž *modrou růží na zlatém štítě*. Tak je popsán v Aule Caroli u Ústských a na Píseckém paláci má jej „pan ze strazye“; tak je i v erbu městečka Stráže, ve vývodu Srbickém, jehož popis jest v Jindř. Hradci, v rukopise soukr. c. k. knihovny Vídeňské a v erbovníku na Nových hradech, tak je i psáno v majestátu l. 1683, 12. Jan., jímž se potvrzuje jiný majestát (1642, 12. Jun.) na spojení Ústského erbu s Kounickým, totiž zlatý štít a na něm modrá růže ze zl. jádrem.

V staré pověsti o dělení růží praví se, že Sezima, pátý syn Vítkův byv z neoddávané obdržel černou růží a dostal za díl panství Ouštecké, ale že potomstvo jeho vymřelo. Zajímavé je, že i v Aule Caroli se praví o pánech ze Stráže, že mají na stříbrném štítě černou růží s červeným jádrem. Pro posouzení mnohých následujících otázek dlužno si zapamatovati, že v lidu byla v 16. neli již v 15. st. víra, že syn z neoddávané mohl mítí erb otcův ovšem s jeho svolením. Ústští a Strážští vždy se drželi jen prosté růže. (Obrazy pečeti H III, 267 a tab. a IV. tab.)

V Sedlčanské krajině zůstala pošlost pocházející od bratří Jindřicha z *Hořic* (1272—1293) a Přibyslava z *Kosovy Hory*. Na pečetích Ješka z *Kosovy hory* (1365—1372) a Bernarta odtud (1418) spatřuje se růže. Bavev neznáme.

Erbu růže byli také páni z *Bernartic* zejména Bušek l. 1347 a Dobeš l. 1375; tento psal se l. 1380 z *Mezimostí* (†1387). Také na pečetích synův jeho *Buzka* a *Jindřicha* (1387—1437), kteří se psali z *Maršovic* a odjinud z *Drahova*, spatřují se růže. Příjmi pak z *Maršovic* vede nás k tomu, že Bušek a potomci jeho pocházeli z rodu pánů z *Maršovic* a odjinud lze dokázat, že tito se psali prvotně z *Ústupenic*. Jan z *Maršovic* pečetil l. 1405 a 1418 pečeti, na níž jest štít s růží a v písmenech 14. st. nápis, že jest to pečet Přibika z *Ústupenic*. (Arch. Novohradský a Kaplický.) Přibyslav aneb Přibík (žil l. 1318—1327) byl synem Janovým a synovcem Ctibora z *Drahonic* (a *Rynarta z Kovářova?*), kteří tedy také byli erbu růže. (Tab. vetust. 121, 223.) Hroch z *Maršovic* (1352—1418) a synové jeho Jan a Hrošek také nosili růže na štítech. Pokud je známo měla růží poslední l. 1471 Majdalena z *Drahova*, *Buzkova* dcera.

Z *Načerace* psávali se starší Vítkovci *Krumlovští*, jako v l. 1252—1272 *Vítek*, jehož potomstvo však l. 1302 vymřelo. Tím zajímavější je, že na pečetí *Načka z Načerace* (1436) spatřuje se také růže. Nelze to jinak vysvětliti, nežli, že tato schudlá větev také pocházela z neoddávané. Tak se to asi také má s *Jiřím z Prochoda*, schudlým zemanem, který měl dvorec *Prochod* u *Hluboké*. (Pečet jeho l. 1452 v *Třeboni*. Viz H. VII tab.)

Ondřej z Řečice (1364—1370) erbu růže patří do pošlosti Ústské. (Obraz pečeti H. IV tab. 4., č. 10.)

Obrazy erbův těchto větví spatřují se v dílech, jež sepsali *Meraviglia*, *Kadich* a *Blažek* (zkracujeme M., KB. a B.).

2. Ostrva.

Slavný byl rod, který měl na štítě dvě ostrvy křížem přeložené. V kronice Boleslavské vypravuje se o Chvalovi, jenž „na štítě ostrvu jmějieše“. Německý vykladatel překládá to slovem *ronn* a hned dodává, že odtud zván byl Ronovský rod. Tím se vysvětluje, proč páni tohoto rodu se zálibou zakládali hrady a města, která měla pojmenování po tomto znamení, jako Ronov, Ronovec, Rumburk (t. j. Ronburg). Tím si vysvětlíme i ostrvu na pečetěch slezských rytířů Kunrata (1373) a Hynce z Ronova (1431), které lze viděti v arch. Vratislavském. V starých popisech čteme k l. 1379 *duo rami per modum crucis, qui in vulgari boemico ostrvy dicuntur* (Cod. dipl. Mor. XI, 128) a k r. 1398 „*duo frondes arboreae in vulgari boemico ostrvy nuncupatae*„ (Lib. erect. XII, 195) „Po ostrvách“ (v Bol. kronika) vykládá Němec „*vf den stockin*“. Z pravidla vyobrazeny jsou černé ostrvy o 6 sucích na zlatém štítě. Tak v řadě erbů v Jindř. Hradci, na zámku Housce, v Aule Caroli a j. V Jindř. Hradci jsou ještě jednou červené na bílém (?) štítě, v Píseckém paláci jsou červené na zl. štítě a při tom psáno „*czeniek z Klimstina*“. Zřídka se najde, že jsou jen čtyři suky. (Obrazy starých pečetí H. X a XII na tab. starý obraz H. IV. 64.)

Páni z *Lichtemburka* byli ve 13. st. tohoto rodu nejvzácnější, protože skrze stříbrné hory u Německého Brodu došli velikého jmění. Smil z Lichtemburka († 1269) měl knížecí dvůr a psal se pánem z Boží milosti. Pečeti jeho z l. 1259—1278 trojího rázu vyznamenávají se svou velikostí. Potomci jeho obyčejný měli erb štít s ostrvami o šesti sucích, na helmě obraz kapra a nad ním paví kytu. Podlé pověsti si Pan Smil již dotčený červeného kapra v Němcích kláním získal. První ho měl na své pečeti (1302) Vácslav z Lichtemburka a *ze Žleb* a potom se vyskytuje tak vždy, kdykoliv se na pečetěch celý erb jich spatřuje. Krásné jeho vyobrazení je v moravských deskách zemských na kvaternu Jana Bítovského z Lichtemburka. (Viz i vyobrazení u Paprockého o st. pan. 137, též H. II a VI tab.) Hynek Krušina (1354), Jan *Bítovský* (1363—1372) a Vácslav Krušina (1385) mívali na pečetěch jen helmici s kaprem a kytou.

Jim nejbližší byli páni z *Ronova*, kteří seděli na hradě Ronově nad Doubravou. Heřman a Čeněk z *Přibyslavě* (1283), Zdeněk a Albert z *Borové* (1314), Smil z Ronova (1329) a všichni téhož hesla, též Smil z *Letovic* (1402) mají štít s ostrvami.

Z pečeti Čenka z Ronova (1415 v Něm. Brodě), na níž jest celý erb, lze shledati, že se erb těchto pánův od Lichtemburských ničím nelíší.

Na pečeti Závise *ze Stroužnice* (1281 v arch. Drážďanském) spatřují se dvě ostrvy, ale v kolenkách pod suky jsou jahůdky. Potomci jeho byli páni z *Klinšteina*, píšíce se druhy i z *Roztok*. (Obraz erbu H. VII, 471.) V. Břežan poznamenal o Bedřichovi Míčanovi z Klinšteina (1557—1588), že měl štít křížem rozdělený v 1. a 4. poli ostrvy a 2. a 3. lva. Pilnému

a svědomitému Břežanu musí se věřiti, avšak kromě něho ani na obrazech ani v majestátech nelze takového erbu najíti. Aby byl lev po matce neb bábě, nelze mysliti, protože Jaroslav, otec Bedřichův, měl manželky z rodů Tetovských a Kořenských a děd Čeněk Johanku z Valečova. Bedřich ovšem měl od r. 1580 druhou manželku Apolenu z Valdšteina. Kolář našel v rukopise 8330 c. k. soukr. knihovny obraz erbu: černé ostrvy na zlatém štítě, nad helmici složena dvě křídla zlatá s týmiž ostrvami. Na pečeti Markéty Kokořinské z Klinšteina (1533) jsou za klénot pouhé ostrvy. (Arch. min. vnitra.)

Řada pečeti a erbů pánů z *Lipého* začíná se rokem 1308, a první úplný erb nachází se na pečeti l. 1322 přitištěné. Zajímavý jest její popis r. 1379. (Viz Cod. dipl. Mor. XI, 128.) Od té doby často se vidívá celý erb, totiž štít s ostrvami a kapr s kytou. Zajímané jsou některé odchylky. Pertolt, probošt Vyšehradský, má v l. 1337—1341 na štítě křížem rozděleném čtvery ostrvy. Na pečeti Jindřicha z Lipého (1337) spatřuje se korunka na helmě, na pečeti Čeňkově (1347 a t. d.) jsou korunky dvě po stranách erbu. Páni *Ptáčkové z Pirkšteina* jsou jen větví pánův Lipských byli téhož erbu.

Páni z *Dubé* a pocházející od nich páni z *Frydlantu*, *Berkové* a *Škopkové z Dubé*, odjinud z *Liběšic*, páni z *Náchoda* a *Adršpachu*, druhdy i z *Červené hory* řečení štítem svým srovnávali se s ostatními větvemi. (Viz obraz v H. V, 53.) Klénotem se lišili. Púta z Frydlantu (1316) měl za klénot ostrvy, a tak to držel i potomek jeho Hynek Náchodský l. 1337. Ale potomci jeho Hlaváčové z Dubé dávali si je na křídlo neb lépe složená křídla. Albert z Frydlantu předek Škopků z Dubé vzal si za klénot tři věníky, ale synové jeho (z nichž Jindřich z *Vinařic* na pečeti (1319) klénotu nemá), totiž Zbyslav z Frydlantu a Albert z Liběšic měli za klénot rohy, jež ozdobeny byly po obou stranách třemi a třemi korouhvičkami (1319). Tak i Aleš z Dubé l. 1346. U Berků našli jsme jen jednu zajímavou odchylku. Hynek mladý Berka z Dubé (1345, v Bělé) a Hynek Berka (1347—1353, arch. říš. Mnichov. a býv. dvorský) mají za klénot pannu, která ostrvy drží, zvláště u onoho jest to zřetelné. Sice se potom Berkové drželi klénotu dvou křídel složených a na nich ostrví, tak již Jan z Dubé (ok. 1410 v knize bratrstva sv. Kryštofa) má zl. složená křídla o 11 perech, na nich ostrvy a zl. pokryvadla. Tak je erb i vyobrazení u Paprockého (o st. pan. 135) a popsán v Pam. ach. VIII, 426 (Bohuchvala Berky 1619). (Obraz erbu Berkův H. I, 77.)

Když byl Jindřich Adolf Berka z Dubé (1637, 15. července) do stavu říšských hrabat povýšen, dostal tento erb: Zlatý štít a na něm černý burgundský kříž, na němž uprostřed štítu červený štítek a na něm na bílé příkré skále černý lev s dvojím ocasem, tři helmice s korunami a černo-zlatými a černočervenými přikryvadly, na pravé a levé helmici dvě křídla orličí, levá křídla černá, u pravých levé křídlo červené s černým lvem

na skále, pravé zlaté s burgund. křížem. (Klénot prostřední je v majestátu vynechán. — Reg. I. Ferdinandi III, f. 125.)

Větvi těchto pánů byli páni z *Malovar*, jmenovitě Jindřich z Dubé a z M. (1333), jehož syn Habart byl v l. 1336—1353 farářem na Bezdězi a pak kanovníkem Pražským (až 1381). Na pečeti jeho (1344, bibl. Praž.) spatřují se ostrvy.

K rodu tomuto patří bezpochyby *Sakové z Bohouňovic*. Erb jejich dvě (černé) ostrvy o 4 sucích křížem položené v zlatém poli nad helmem pak tré per pštrosových spatřuje se l. 1523 u Jana, l. 1580 u Anny a l. 1643 u Jindřicha (Pam. arch. VII, 356. Viz i M. tab. 21.) Kolář poznamenal (bez udání pramene) k r. 1698, že Sakové měli 2 ostrvy o 4 sucích křížem přeložené černé na bílém štítě a za klénot 6 per pštrosích černých a bílých. Majestátem d. 1721, 14. Octb.) dan Antonínovi Sakovi z B. hrabský stav a potvrzen erb: Bílý štít, na něm dvě ostrvy hnědé barvy, helmice s korunou se zelenými přikryvadly a tři péra pštrosí, červené, zelené a červené. (Reg. královská 147, fol. 371.)

Obrazy v dílech M., KB. a B.

3. Lvíce.

Mocným rodem byli Markvartici aneb potomci Markvarta, jenž žil asi v prostředku 12. st. Prvotní jich erb byla lvíce, jak již ve všeobecné části napsáno. V kostele Levinském za velkým oltářem jest velmi starý obraz z kamene vytesaný nějakého čtvernohého zvířete, jemuž se posměšně Levínský kocour říká. Levín patřil k panství Ústskému, které ode dávna bylo majetkem pp. z Michalovic erbu lvíce. I jest domnění, že v Levíně vyobrazeno erbovní jich zvíře, mnohem důvodnější, než všechny posavadní domněnky, kterými se nic nevysvětlilo. Při témž zvířeti jsou starodávřé písmeny z 13. st. (neb dříve) pocházející, jichž smysl ještě nikdo nerozluštil. (Obrazy Mitth. CCM. XIX, 129, Mitth. ndbm. Exc. Cl. XV, 251.)

Lvice (viz obr. H. III, 226 a IV, 64, též pečeti H. X tab.) spatřuje se na pečetěch l. 1237 Havla Markvartice, 1245 Beneše purkrabě Budišínského, 1281 Jaroslava z Lemberka a Jana z Michalovic l. 1283 Zdislava a Jaroslava z Lemberka a Beneše z Vartemberka, l. 1284 Jana z Michalovic a Zdislava z Lemberka, l. 1294 Jana a v l. 1306—1317 Beneše z Michalovic a pak jen u některých potomkův tohoto a pánů z Valdšteina. Stala se totiž vzácná věc, že větší část rodu štít zaměnila, staré erbovní znamení opustila a nový štít přijala. Příčina toho jest nám neznámá; jen tolik lze říci, že se změna ta okolo l. 1300 zběhla. V pověstech vypravuje se, že Havel Markvartic (1233—1253, z Lemberka řečený) erb ratištěm si dobyl. (Font. r. Boh. III 184, 476), ale ten erb nevyskytuje se před r. 1300, také nikoliv jen u potomků Havlových, nýbrž i u jiných větví.

Jan z *Michalovic* († c. 1300) známý svými dobrodružnými cestami měl prý bílou lvici na červeném štítě (Heinrich v. Freiberg). Týž erb ne-

příliš dlouho po jeho smrti malovaný spatřuje se též v zajímavé řadě erbů v zámku Hradeckém. Potomci jeho dokud se lvíce drželi, měli za klénot křídlo rozložené. Poslední, který tímto erbem (ale lvem) pečetil, byl l. 1339 Ješek z Michalovic, dáváje výsadu městu Boleslavi. Avšak lva se držela větev pánů z Michalovic, totiž páni z *Velešína*, majíce na štítu lva a nad helmou křídlo. Tak je to i na náhrobku Jindřicha z *Velešína* († 1355) v Zlaté koruně a zajímavo při tom je, že štítek polovičný vytesán jest na křidle. (Viz obr. H. X, 34.) Vymřením pánů z Velešína vymřel i lev u pánů z Michalovic. Z těch, kteří drželi Michalovice a Boleslav a oblíbili si polovičný štít, byl první Jan l. 1345 (arch. Drážďanský), tak že se změna erbu ok. l. 1340 zběhla. Měnil tedy erb Jan Správný, jenž se od l. 1327 připomíná a l. 1354 zemřel. Potomci jeho mají na pečetěch štít polovičný a nad helmici složená křídla a to až do svého vymření. Barvy štítu jsou černá a stříbrná. Tak svědčí se ve sbírce Frankové v Roudnici, kamž zpráva ta přešla z erbovníku Frant. Helf. Voračického z Paběnic. V Richenthalově popisu Kostnického sněmu, kdež jsme vzácné novinky našli, malován jest erb Jana z Michalovic takto: Štít jest křížem rozdělen, v l. a 4. poli je pravá polovina bílá, levá černá, 2. a 3. pole jest červené a v něm prostý bílý lev. (Obr. M. tab. 68.) Týž erb vymalován jest také v zámku Strakonském a pochází od Václava z Michalovic velkého převora. Nacházíme zde tedy spojení nového se starým erbem. Na pečetěch má však dotčený Václav polovičný štít, kromě, že si l. 1424 na bílé pole kříž svého řádu položil.

Páni z Michalovic byli nejstarší pošlostí Markvarticův. Po nich podlé stáří následovali páni z *Lemberka*. Též oni opustili lvici a přijali polovičný štít a za klénot si přidali složená křídla. Kdy se to stalo, není známo. Ještě Havel z Lemberka velký převor měl na své pečetě l. 1359 (arch. mus.) lvici s přední nohou vykročenou a na břiše jejím jest štítek polovičný, a'e Hašek z Lemberka (1386) měl jen polovičný štít. Pošlost tato brzo po Velešínských vymřela.

Příbuzní jim páni ze *Zvířetic* psali se druhy také z *Lemberka* a ze *Zvířetic* a od sklonků 15. st. *Zvířetickými* z *Vartemberka*. Předek jich Zdislav (1272—1318) nosil l. 1284 lvici, ale syn jeho Heřman měl l. 1321 polovičný štít a za klénot železný klobouk s bohatou kytou (arch. býv. dv.). Potomci jeho oblíbili si za klénot složená křídla a od tohoto prostého erbu se neodchylili, jen Hereš ze *Zvířetic* velký převor (1399) jedno pole si zdobil křížem. Barvy čtou se v rukopise (E. l. I, 1.) Roudnické knihovny, kdež jest popsán erb Markéty *Zvířetické* z *Vartemberka*, štít v pravo zlatý, v levo černý, přední křídlo zlaté a zadní černé. (Obraz erbu H. X tab.)

Za větev Markvarticův kladou se také páni z *Polné*. Paprocký (o st. pan. 152) vypravuje ze staré paměti, že první syn Markvarta (1197—1228) byl Chval a ten zanechal po sobě syny Voka ze Všeně, jehožto syn byl Vykart. Tak se i píše v rukopise *Budišínském*. V starých pamětech, které byly půjčeny Břežanovi, píše se však, že Nachval měl syna Vykarta z *Polné*,

což by se spíše na vnuka rozuměti mělo. L. 1282 píše se Vykart a Zaviše bratři z Polné, že jsou dědici a synové Jana z Polné, ale Jan z Bračic řečený zakladatel kláštera Drobovského nazývá se l. 1326 (Reg. III, 455) Vykartovým „eidem“, což by se tu muselo vykládati na tchána, ač nemá-li se čísti „emen“, což by znamenalo ujce či matčina bratra. Ale protože Vykart pečetil l. 1282 pečeti Jana z Polné, jehož nazývá otcem (Reg. IV, 737, 746) totiž štítem, v jehož pravé polovici jest lvice a v levé tři lupeny leknové, vidí se, že sloučil erby dvou rodin (Markvarticův a pp. z Tyrné), ale na pečeti jeho l. 1303 vytištěné (Arch. zem. Mor.) spatřuje se jen lvice. Patrně tedy Vykart, jenž bratra přečkal, pocházel z Markvarticův a znamení na levé polovici štítu Janova pocházejí od pp. z Tyrné, u nichž bylo jméno Vykart oblíbeno. Bohužel se nedostává dokladů, aby se tato příbuznost náležitě poznala.

Páni z *Vartemberka* opustili lvici nejdříve a Beneš starší z *Vartemberka* již l. 1303 (Břevnov. arch.) pečetil polovičným štítem a za klénot měl široké křídlo. Tak se spatřují i jiné pečeti těchto pánův z doby krále Jana. Barvy byly zlatá a černá. Tak je obsahuje *Aula Caroli*. Pravé zlaté, levé pole černé bývalo malováno v erbovní síni *Krumlovského zámku* (Břežan) a popisuje se v *majestátu 1758*, 16. Aug. daném rodu *Valdšteinskému*; pravé černé a levé zlaté spatřuje se ve staré řadě v *Jindř. Hradci* a na paláci *Píseckém* a popisuje se v rukopise *Čabelickém* (XVII, D. 34 Praž. bibl.).

Nejstarší pošlost těchto pánů byla pošlost *Ralská*. Ti se od prvotního prostého erbu neodchýlili, kromě že na pečetech si přidávali konvici a číši, znamení svého úřadu, jako l. 1337 a l. 1349—1354 a 1356. Vaněk a l. 1432 vnuk jeho Jan z *Ralska*. Také pošlosti *Veselská*, *Kumburská* a *Kostská* se držely prostého erbu. Jen Čeněk *Veselský* odchýlil se, an jsa v l. 1413—1420 vladařem domu *Rožemberského*, rozdělil si štít křížem na 4 pole a do 1. a 4. přibral si růži (červenou v bílém).

Nejvíce se odchýlila pošlost *Děčínská*, totiž potomci *Janovi* (1325—1326). Již Jan vzal si za klénot postavu, která sedí v loďce, drží veslo a po pás z loďky vyniká. Týž erb měl i vnuk jeho Jan (1391—1401) a pravnuk *Zikmund* († 1438), ale potom vůbec potomci této pošlosti. Již u *Zikmunda* (1428 a t. d.) vyobrazena jest postava ta jako panna a l. 1570 dána jest za erb městečku *Chřibské*, totiž „loďka rybářská, v kteréž panna černým rouchem odětá a v bílý hrbol (na obraze čepec) s fáchy zádu visícími zavítá, držíc v obou rukou veslo způsobem plavců“. (Orig. s vyobrazením ve *Chřibské*.) *Kolář* vypsal si z rkpsu 8330 c. k. soukr. knihovny, že je panna zlatá na zlaté lodičce, ale zavítá v bílý šat od něhož dva fáchy daleko na zad odletují. Kromě toho tu viděl i jiný erb *Vartemberský*, jehož klénotem byla složená křídla a na předním 27 srdíček čili lipových lupenů. Vyobrazení dobré je u *Paprockého* o st. pan. str. 241. Tam, jako i v rukopise *Čabelickém* a též v dotčeném rukopise *Vídenském* spatřuje se zelený ještěr ovinutý okolo štítu. Ozdoba tato vyskytuje se teprve v pozdních památkách a ne-

našli jsme ji na žádné pečetí 15. st. Poprvé jsme ji spatřili k. l. 1607 u Zikmunda z Vartemberka děd. číšníka († 1608), ale bratr jeho Jan má za klénot jen dvě složená křídla (Arch. DZ. IX 3), avšak týž Jan stav se po smrti bratrově nejv. číšníkem také l. 1611 s pannou a ještěrem pečtil. (Arch. v Č. Kamenici.) Zdá se tedy, že týž erb měl nejstarší syn a v pozdější době ten, který byl číšníkem. (Obraz. pečetí H. X tab.)

Páni z *Rotšteina* věrni zůstali lvici až do vymření, ovšem tak, že si ji přeměnili na vyskakujícího lva, jako ku př. u Jana z Rotšteina (1407) posledního z nich spatřujeme. Barev neznáme.

Páni z *Valdšteina* zůstali lvici aneb lvu, který z ní po r. 1337 vznikl, věrnými až do tohoto dne. V Balbinově rukopise *Aula Caroli* popisuje se zlatý štít a na něm modrý lev s korunou. Tak je i vyobrazen na paláci Píseckém. Všichni, kteří se potom psali z Valdšteina neb z Dětenic neb ze Štěpanic, i v Čechách i na Moravě po celé 15. století měli jen jediného lva a za klénot si přibírali složená křídla. I na počátku 16. st. měl Jindřich Šťastný (1515 a 1520, v Roudnici) jen jediného lva, ale v 16. století Valdšteinové si lvy zčtver násobili a měli modré na zlatém a zlaté na modrém. Týž erb („čtyry lvice v štítu“ a nad helmou dvě péra. — Pam. arch. VII, 71) byl vytesán na náhrobku Zdeňka z Valdšteina († 1525). Podobný erb byl i na zámku v Dobrovici (dvě křídla, na sebe položená, hořejší modré, dolější zlaté. — Viz Pam. arch. VIII, 251).

Císař Ferdinand II. polepšil majestátem d. 1621, 20. Sept. erb Adama z Valdšteina a takto míti rozkázal: Štít křížem rozdělený, první a čtvrté pole modré, druhé a třetí zlaté a v nich čtyři lvi ve skoku, s rozravenými ústy, vyplazenými jazyky a dvojími ocasy vzhůru pozdviženými, modří ve zlatém, zlatí v modrém poli. Uprostřed štítu medalie okrouhlá, trochu obdélná bílá otočena routovým věnečkem své přirozené barvy a v ní císařský orl černý, an drží levicí zelenou ratolest palmovou, pravicí zlatou kotvicí špičkami dolů obrácenou a na prsou téhož orla pod zlatou korunou písmena F II; přikryvadla modrá a zlatá a nad korunou dvě orličí křídla, vrchní modré, spodní zlaté. (Reg. královská 32, fol. 17.) Císařová Marie Terezie dovolila (1758, 16. Aug.) Josefovi Jiří hrab. z Valdšteina, aby měl také jméno a erb pánů z Vartemberka. Při tom erb jeho polepšen tak, aby nad štítkem a pod ním byli dva ovální štítky v pravo zlaté, v levo černé a okolo nich zelený ještěr. (Barvy štítu jsou změněny 1. a 4. pole zlaté, 2. a 3. modré.) Nad štítem tři helmice korunované, nad pravou modrý lev, nad prostřední dvě křídla orličí nad sebou, modré a zlaté, a vedle nich zase dvě křídla taková, černé a zlaté, z nichž černé 14. zlatými srdíčky jest posázeno, nad třetí loďka a v ní vyniká po kolena muž maje roucho v pravo zlaté, v levo černé a hlavu, bílým šatem otočenou, veslo v rukou drže. Nad tím vším modrý knížecí plášť s chramostejlovou kožesinou, zlatou šňurou a zl. třapci. Štít drží lvi, modrý a zlatý. (Reg. královská 209, f. 118.)

Obrazy erbů, kterých užíval Albrecht V. E. z Valdšteina i jako kníže Frydlantský i jako Žehanský a Meklenburský, lze spatřiti v díle Miltnerově „Privatmünzen“ na tab. 69—72. Jeho i ostatních větví obrazy v dílech M. KB. a B., též H I 84, V a X tab.)

4. Sviní hlava.

Páni erbu tohoto, kterým Palacký dal jméno *Buzici*, pocházeli od Jetřiška Buzovice neb Buzice (1109—1110), jehož erb podle staré pověsti byla sviní neb vepřová hlava (Font. rer. Boh. III, 125, starý obraz H. IV, 64), ale rozrodili se ve dvou pošlostech, z nichž jedna pocházela od Jiříka Jiříkovice (1148—1209) a druhá od Jaroslava (1193—1211). Od onoho pocházeli všichni ti, kteří se nazývali Zajíci, od tohoto páni z Březnice, z Rožmitála a j. Společným erbem všech byla hlava divokého vepře černá s ústy rozzavenými a jazykem vyplazeným, ale jen někteří zůstali při tomto prostém erbu. Neb páni z první pošlosti přibrali si zajíce, ti z druhé pošlosti lva.

Nejstarší vyobrazení spatřuje se na pečetí Oldřichově (1269, v arch. kapit.). Podobný je i erb na pečetí syna jeho Zbyslava z *Třebonně*, odjinud z *Bobovic* (1284, Kor. arch.). Potomci Zbyslavovi († 1290) byli *Zajícové z Valdeka*, potomci Oldřicha staršího bratra Zbyslavova skrze vnuky jeho Oldřicha ze *Žebráka* a Zbyňka odkudž byli *Zajícové z Pihle* (od onoho) a z *Hazemburka* (od tohoto). Erb oněch byl tuším týž jako těchto; barev neznáme. Předek Pihelských Oldřich měl l. 1322 na pečetí své sviní hlavu za znamení a zajíce sedícího za klénot (1379, chybně: galea, in qua canis apparebat, Cod. dipl. Mor. XI, 128).

Páni z *Hazemburka*, kteří tak hrad Klapý podle svého zajíce přejmenovali, měli asi do r. 1340 jen sviní hlavu na štítě. Taková totiž černá ve zlatě spatřuje se v Jindřichově Hradci, ač patřili jim, a v Balbinově rukopisu Aula Caroli popisuje se jako černá hlava na stříbrném štítě. Od dob Zbyňka Zajíce († 1368) měli obyčejně štít křížem rozdělený, v jedněch polích byla černá sviní hlava v zlatém poli, v druhých zlatý zajíc v modrém poli. Tak se spatřuje erb ten v paláci Píseckém a ve věži Blatenského zámku, týž byl také Kateřiny Smiřické z *Hazemburka* (v Černém Kostelci a též u Paprockého. Viz i M. tab. 56). Kolář našel ve vývodu Cílů ze Svojsic (ve Vídni) vyobrazení prostého erbu, totiž černou hlavu sviní na zl. štítě, týž klénot a přikryvadla černá a zlatá. Někdy bývá zajíc v prvním, někdy v druhém poli. (Obrazy erbu H. X tab. a XIV, 15.)

K *Zajícům z Valdeka* dlužno počítati Heřmana z *Drahlína*, odjinud z *Litně* (1324), Oldřicha z *Kostelce nad Sázavou* (1334) a dědice jeho Diviše a Špacmana odjinud ze *Zalužan* řečené. Jak se zdá pocházela od Heřmana pošlost Litenská, od Oldřicha Medka z *Lešan Medkové z Valdeka* a od těch, kteří se psali z *Vranovic Vranovští z Valdeka*, vesměs páni schudlí. K Valdeckým patřil i Vilém ze *Zaluží* (1375). Někteří z nich drželi se

prvotního erbu, jiní jej rozšířili zajícem. Oldřich Medek (1373) lišil se od nich tím, že měl tři svíní hlavy, ano Jan Litenský (1412) a Hynek (1430), Zdeněk (1453), Oldřich Medek (1460) a Protiva (1464) měli lva na místě zajíce. Zajíc jest vždy zlatý v modrém, ale svíní hlava jest na stříbrném poli. Tak se maluje erb Viléma Zajíce z Valdeka (1415) v Richenthalově popise Kostnického sněmu a týž erb vymalován jest také v Houseckém zámku.

Páni z *Březnice*, pokud pečetili štítem, měli tři svinské hlavy, a pokud klénotem, jen jednu. Jindřich z Březnice (1411) vzal si na štít lva a svíní hlavu ponechal za klénot. Jaké barvy si oblíbili, není známo, vždyť i pečeti jejich se asi jen 6 zachovalo.

Páni z *Rožmitála* oblíbili si k černé hlavě svíní na zlatém poli zlatého lva v modrém poli a přikryvadla modrá a zlatá. (Tak našel Kolář v rukopise 8330 c. k. soukr. knihovny a jest také v rukopise Čabelickém.) Sezima z Rožmitála (1347) pečetil jen svinskou hlavou, Zdeněk z Rožmitála (1382—1398) vzal si na štít tři svíní hlavy. Od počátku 15. století přibírali si lva. První byl Jan (1424), ale nad bránou Blatenského zámku zasadil rb, na němž jeden lev nahrazen jest střelou pánů ze Strakonic. Týž erb měl již l. 1424 Zdeněk a l. 1492 Hedvika, ale potom to přestalo. (Obr. M. tab. 78 a 105, H. XI, 182 a tab.)

Páni z *Třemšína* bezpochyby se odštěpili od Březnických, ale možná také, že souvisí s Valdeckými, protože se ve 14. století také Zajíci jmenovali. Beneš l. 1349 měl prostou hlavu svíní, Jan Zajíc (1410) erb Rožmitálských se lvem, a Mikuláš Vepř 1443—1473 buď jen prostou hlavu (1443) aneb se lvem (nebo zajícem? 1458—1473). Beneš l. 1423 udělal to tak, jako Jindřich z Březnice l. 1411.

Od které z obou pošlostí pocházeli páni ze *Šelmberka*, pro nedostatek paměti nelze říci. Erb jejich byla černá svíní hlava na zlatém štítě týž klénot a přikryvadla černá a zlatá. (Viz M. tab. 120.) Obyčejně měli na štítě jen prostou svíní hlavu, ale vyskytují se také odchylky. Drslav ze Šelmberka (1371) přibral si zajíce na svůj štít křížem rozdělený a Přibík Šíp (1412, 1413) zase lvy, ano Jindřich (1387—1399), jenž měl Dřevohostice, a Kraví horu, odřekl se svíní hlavy na dobro a vzal si jelení hlavu s velikými rohy o třech parozích. Za to má *Jan ze Šelmberka* (1503) jíздеckou pečeť. (Arch. Boleslavský.) Obrazy erbu H. IV 222, 249 a tab. a X, 87.)

Erbu svíní hlavy byli i schudlí páni, jichž spojitost s ostatními není zřejmá. Sem patří Jan praotec pp. z *Homberka*, jehož pečetidlo se nachází ve sbírkách musejních. Asi jeho příbuzným byl Jaroslav ze *Štěnovic*, jenž l. 1343 svinskou hlavou pečetil. Až do 16. st. udržel se rod *Humburků* z *Homberka*, maje na stříbr. štítě černou hlavu s červ. jazykem a touž hlavu za klénot. (Jak. sb.) Konečně sem patří i Vilém z *Šebířova* (1491) snad z odnože pánů ze Šelmberka, protože jest Šebířov pod Šelmberkem.

Hájek, který mnoho lhal, ale proti současným poměrům lháti nesměl, vypravuje, kterak král Přemysl I. 1225 nesvorné Vepříky rovnal a rozhodl,

aby Košfalovští, Klapští a Vlastislavští si přibrali zajíce, Třemšínští, Dršťkovští a Lopatští při samotné sviní hlavě zůstali, Vranovští, pak Hůrkovští a Truslovští při hlavě svinské lvíci nosili. Z toho jde tolik na jeho, že ještě v 16. století věděli, že páni z *Truskova* (u Vysoké), z *Vranovic* a z *Hůrky*, kde stála tvrz Vranovská, byli Buzíci. Co se týče ostatních, Dršťkovské, Lopatské a Klapské si Hájek přilhal, nevěda, že Klapého dostali teprv od krále Jana; o Košfalovských a Vlastislavských prozatím se nechceme příti.

Obrazy v dotčených třech dílech herald.

5. Orlice.

Palacký nazval rod ten Janovici, jsa domnění, že předkem jeho je Jan syn Zbyslavův a dokládaje se pečeti jeho v klášteře Oseckém; ale na té je sice jezdec se štítem, ale na štítě není orlice, nýbrž znamení nám neznámé, s nímž si nevíme rady. V kronice Boleslavské vypravuje se, že Vlastislavovi rodiči (příbuzní neb z jednoho rodu s ním pocházející) seděli prvotně na hradě Klapém a později Vlastislav drželi a že nosili v zlatě dvě společné orlice (Font. r. B. III, 47). Erbu dvou orlic nikdy nebylo ani v Čechách ani na Moravě, ovšem ale orlice takové, která byla barvami zhora dolů rozdílná. Vztahuje-li se tedy paměť starého kronikáře na tento erb, erbovníci ti měli by se právem *Vlastislavici* jmenovati. Potomstvo Vlastislavovo sice vymřelo již synem jeho, ale není nemožností, že zůstali příbuzní, od nichž držitelé Vlastislavě za dob krále Janových původ svůj odvozovali.

Erby orlice máme dvojí. U jedněch je orlice jedné, tmavé barvy, u druhých je obyčejně z polovice stříbrná, z polovice červená se zlatou pružinou na modrém štítě. Vedlé toho vyskytuje se na pečeti Řehníka z Vlastislavě a z Jablonce a Haška a Jana odtudž (1420 v Drážďanech) orel se dvěma hlavami. Patří-li oboje erby orlice jednomu rodu aneb dvěma, není sice na jisto postaveno, ale některé známky nasvědčují, že patří jednomu rodu.

Nejstarší vyobrazení panské orlice našli jsme v býv. dvorském archivu na listě dd. 1238, Aug. (Reg. I, 443), kdež Mladota mistr a jiní bratři klášteřa sv. Maří prodávají Přeštic klášteru Kladrubskému. Na první pečeti jest orlice a nápis mladota pr(ior) boemie.

Nejznamenitější ratolestí tohoto kmene byli páni z *Kolovrat* posud žijící. Erb jejich byla orlice v pravo stříbrná, v levo červená s zlatou pružinou a zlatou korunou na hrdle na modrém štítě a klénoty dvě složená křídla, přední černé, zadní stříbrné, ale korunka na starších pečetích se nespátřuje (snad nejsouc zřetelně vyryta). Na starých vyobrazeních (ku př. v rukopise Roudnickém) má orlice jejich také pysk a pazoury zlaté. Erb ten měly všechny větve, tedy Libštejnští, Krakovští, Kornhauzští, Bezdrůžičtí, Novohradští, Mašlovští, Žehrovští a Černomičtí z Kolovrat. O stáří koruny svědčí majestát (1497, 17. Jun.) daný Buštěhradu na erb,